

Rapport lindebomen langs Rijksweg A2, Den Dungen

ALGEMEEN

Door Rijkswaterstaat, Directie Noord-Brabant, is aan het Ekologisch Adviesburo Maes gevraagd een nader onderzoek in te stellen naar de betekenis van de lindebomen langs de Rijksweg A2 in Den Dungen. Door derden is geattendeerd op de linde(n) en de mogelijkheid dat het hier om een meerstammige linde gaat van zeer hoge leeftijd. Door verbreding van de A2 in de toekomst zou de linde wellicht moeten verdwijnen. Bij het afwegen van belangen dient de waarde van bomengroep bekend te zijn. De vraag kan als volgt worden geformuleerd en onderverdeeld.

- wat is de ouderdom van de linde(n)
- wat is de soort en kloon of variëteit
- betreft het een cultuurlinde of wilde inheemse soort
- wat is de genetische waarde van deze linde(n)
- wat is de cultuurhistorische betekenis van de linde(n)

Op 21 april is met de hr. P. van Lier van de Directie Noord-Brabant, adviseur milieu, natuur & landschap, een bezoek gebracht aan de locatie.

LOCATIE

De lindengroep is gesitueerd op voet van het oostelijk talud van de Rijksweg A2, onder de Gemeente Den Dungen. Amersfoort-coördinaten 152.50-410.05.

HISTORIE

In het kader van dit onderzoek is gekeken naar de historische achtergrond van de locatie en de oude topografische kaarten van 1838-1857 (schaal 1:50.000) en 1895 (schaal 1:25.000). Op de kaart van 1838-1857 is ter hoogte van de lindengroep een kloostercomplex te zien. Langs het kloostercomplex loopt een weg of laan, die in zuidoostelijke richting naar de kern van Den Dungen gaat en in noordwestelijke richting naar graslandpercelen die ten noorden van het klooster lagen. De weg is beplant met bomen. Direct rondom het klooster liggen akkers. De kaart uit 1895 geeft ongeveer hetzelfde beeld, maar de kloostergebouwen zijn dan geheel verdwenen. De weg wordt nog aangeduid met Kloosterstraat. Wel is een hoogte in het landschap aangegeven, ontstaan door de hogere ligging van het klooster en de aanwezigheid van funderingsrestanten in de bodem. Bekend is dat hier reeds in de Middeleeuwen een klooster bestond (15^e eeuw), waarvan de restanten in de 19^e eeuw zijn gesloopt. In de 20^e eeuw is door herverkaveling de oude kloosterweg verdwenen. Eind jaren '60 is de rijksweg aangelegd, waarbij de bomengroep is gespaard.

De huidige bomengroep ligt ongeveer aan het begin van het voormalige kloosterterrein en is vrijwel zeker te interpreteren als een onderdeel van de vroegere Kloosterstraatbeplanting. In ieder geval behoren ze tot de beplanting van het vroegere kloosterterrein. De Kloosterstraat was in ieder geval met bomen beplant rond 1840, maar ongetwijfeld al veel eerder.

Het voormalige klooster ter plaatse was het karthuizerklooster op Den Eikendonk. Het was gesticht in 1467 voor paters die daarvoor in Olland gehuisvest waren. In 1471 vertrokken

deze orde echter naar Vught. In 1477 vestigden er zich de zusters Tertiariissen van Sint Barbaradal, die er ca. 150 jaar zijn gebleven. (vriendelijke mededeling van Dr. A. van Leeuwen. Literatuur: 'Het klooster op de Eikendonk te Den Dungen', 1964, L. van Meerendonk, Bijdragen tot de Geschiedenis van het Zuiden van Nederland, Tilburg).

DE LINDENGROEP

De lindengroep bestaat in feite uit twee originele bomen: een westelijke éénstammige boom en een iets oostelijk daarvan gelegen vierstammige boom. Dat het niet om één meerstammige boom gaat blijkt uit de morfologische verschillen van stamopbouw bladeren en vruchten. Op het tijdstip van het bezoek was bovendien fraai te zien dat beide lindebomen op een verschillend tijdstip in blad komen. De westelijke boom was het minst ver in blad.

De westelijke linde

De westelijke linde heeft een stamomvang van 267 cm en boomhoogte van ca. 20 meter. Op ca. 10 meter is de boom meerstammig, vermoedelijk als gevolg van stambreuk of blikseminslag. Gezien de dikte van de nieuw gevormde stammen moet dit al lang geleden zijn gebeurd, wellicht rond 1900 of kort daarna. De boom heeft enige wortelopslag bij de stamvoet. De bladeren lopen later uit dan bij de andere lindeboom. De kroontakken zijn minder regelmatig van opbouw dan bij de andere linde. Het blad is rondachtig en enigszins verspreid behaard aan de onderzijde. De vruchtjes hebben een iets ingedeukte bovenzijde met een uitsteekseltje erop. Gezien genoemde kenmerken kan deze linde gerekend worden tot de Hollandse linde (*Tilia x europaea*; ook wel *Tilia x vulgaris*), een hybride van de zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) en de winterlinde (*Tilia cordata*). De detailkenmerken wijzen verder op de variëteit of kloon 'Zwarte linde'.

Gezien de omvang van de boom kan de leeftijd, mede gezien de oorsprong als laanboom, geschat worden op ca. 150 á 200 jaar en is geplant aan het eind van de 18^e of eerste helft van de 19e eeuw. Het is waarschijnlijk de opvolger van een oudere voorganger.

De oostelijke linde

De oostelijke linde bestaat uit vier grote stammen met een totale stoofomvang van 720 cm. De afzonderlijke stammen meten resp. 125 cm, 200 cm, 200 cm en 150 cm. De stammen zijn vermoedelijk uitlopers van één boom die ooit omgewaaid is, of omgezaagd. Dit moet echter minstens 80 jaar geleden of eerder gebeurd zijn. De stammen hebben een hoogte van ca. 20 meter. Een paar hoofdstammen vertonen sporen van breuk en hernieuwde takvorming. De boom heeft enige wortelopslag bij de stamvoet. De boom loopt eerder uit dan de andere boom. De kroontakken hebben een regelmatigere opbouw dan die bij de andere linde. Het blad is smaller, scheef hartvormig en vrijwel kaal aan de onderzijde. De vruchtjes zijn niet ingedeukt en hebben een langer uitsteekseltje dan bij de andere linde. Ook hier betreft het een Hollandse linde. De kloon is echter niet goed te benoemen, maar zeer verwant aan de variëteit of kloon 'Pallida', ook wel Koningslinde genoemd. De boom doet sterk denken aan een kloon die in Noord-Brabant en Vlaanderen voorkomt.

De leeftijd van deze meerstammige boom is moeilijk te schatten. Mogelijk is de boom evenals de andere ca. 150 á 200 jaar oud. Anderzijds kan een stoofomvang van 720 cm ook veel ouder zijn, mogelijk zelfs 3 eeuwen of meer. De boom zou dan in de 17^e eeuw geplant zijn.

DE HOLLANDSE LINDE

De Hollandse linde is een hybride tussen de zomerlinde en de winterlinde. De geschiedenis van dit kruisingsproduct is niet geheel opgehelderd. Wel is inmiddels duidelijk dat vanaf de 17^e eeuw duizenden Hollandse linden werden aangeplant op landgoederen en buitenplaatsen

en duizenden bomen werden geëxporteerd naar o.m. Engeland, Zweden, Estland, Rusland en Noord-Duitsland. De boomkwekers waren vermoedelijk gevestigd in de omgeving van Haarlem en Amsterdam. Van de kennis van het boomkweken uit die tijd is veel verloren gegaan. Er bestonden vele klonen van de Hollandse linden, waarvan twee of drie uiteindelijk de belangrijkste zijn geworden, w.o. de 'Zwarte linde' en de 'Pallida'. De bomen langs de A2 behoren ook tot dit sortiment, waarvan één exemplaar een onbekende is, vermoedelijk een Vlaamse kloon. Waarschijnlijk is dat er rond Antwerpen en Brugge eveneens vakkundige boomkwekers zaten. In Tongerlo in Vlaanderen is een lindenlaan bewaard gebleven uit 1675, met een kloon die erg op die van Den Dungen lijkt. Vermoedelijk zijn de Hollandse linden in de loop van de 16^e eeuw ontdekt, maar mogelijk al eerder. De dikste linde in ons land te Sambeek, met 8 meter stamomvang, behoort bijvoorbeeld eveneens tot de Hollandse lindenfamilie.

CONCLUSIES EN WAARDERING

De lindengroep langs de A2 in Den Dungen bestaat uit twee oude variëteiten van de Hollandse linde. Zeer waarschijnlijk behoorden ze tot de wegbeplanting van de Kloosterstraat die van de kern van Den Dungen naar het klooster ter plaatse liep.

Een van de bomen zal uit de tweede helft van de 18^e eeuw of eerste helft 19^e eeuw dateren. De andere meerstammige boom is wellicht ouder, mogelijk 17^e eeuws. Ofschoon de bomen zeker geen duizend jaar zijn (dergelijke linden komen overigens in ons land niet voor), behoren ze toch tot de oudere leeftijdsklassen van deze soort in ons land. Linden uit die periode zijn thans in Brabant zeker niet algemeen. Interessant is het voorkomen van twee genetisch verschillende oude kloontypen van de Hollandse linde. Gezien de vitaliteit en de aard van de soort, kunnen de bomen nog minstens een eeuw, en waarschijnlijk nog veel langer mee.

Daarnaast is de lindengroep een markant herkenningspunt en is een van de weinige bewaard gebleven herinneringen aan het Middeleeuwse klooster op Den Eikendonk.

AANBEVELINGEN

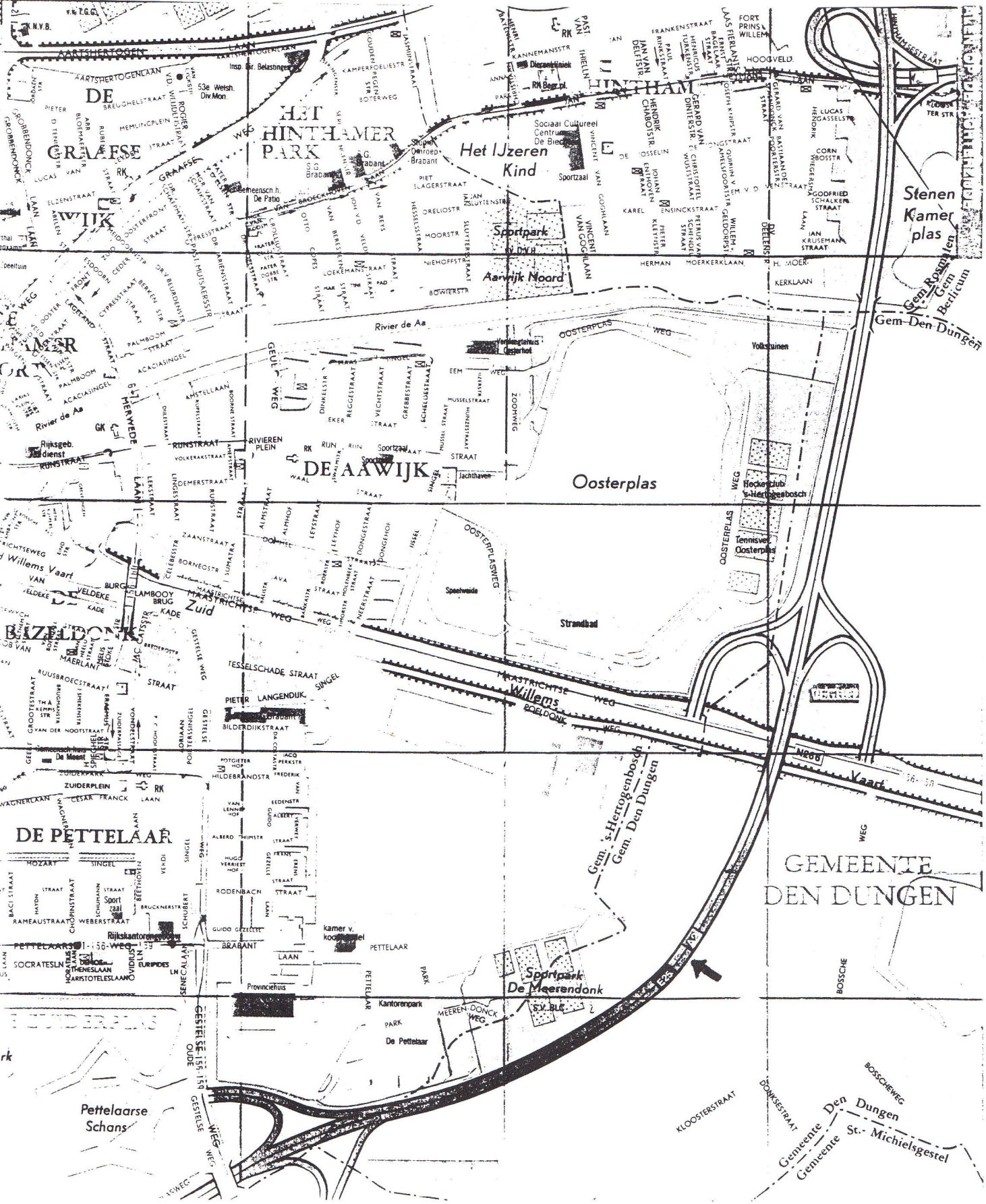
Gezien de waarde van de lindengroep uit oogpunt van ouderdom, genetica en cultuurhistorie, is het zeker aan te bevelen deze te behouden. Daarbij zou bij de uitbreiding van de rijksweg een strook grond uitgespaard moeten worden. Rekening dient gehouden te worden met de omvang van het wortelstelsel en de beluchting van de bodem.

Verplaatsing van de bomen is niet ondenkbaar, maar gezien de omvang van de bomen zeer kostbaar. In ieder geval is het aan te bevelen stekken van de bomen te oogsten en op te kweken, om de genetisch interessante klonen te behouden.

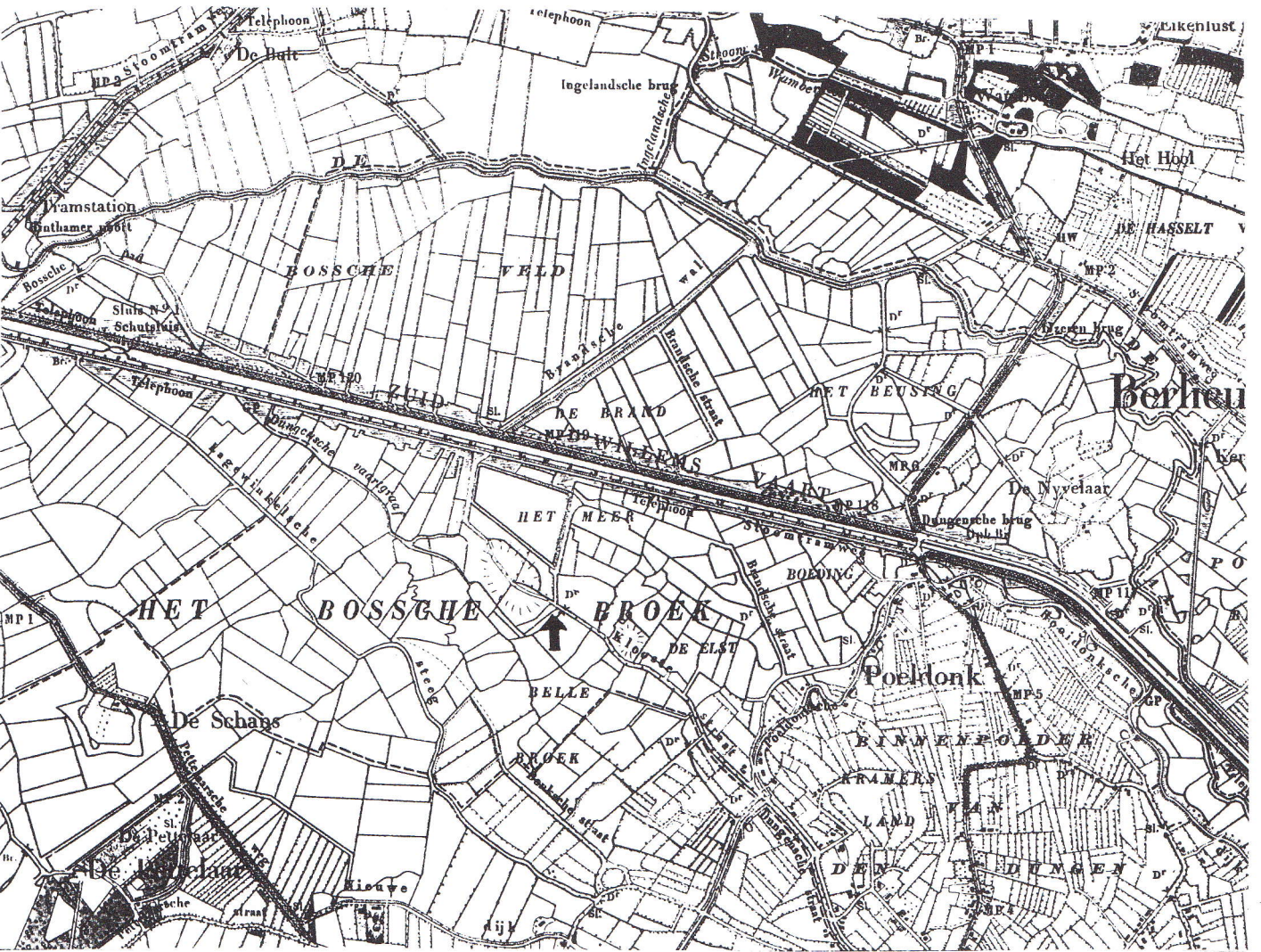
Bijlagen:

1. Kaart met huidige locatie van de lindengroep
2. Kaart met locatie in 1895
3. Kaart met locatie ca. 1840
4. Oude prenten van het Klooster op Den Eikendonk
5. Foto's van de lindengroep, overzicht en details

Drs. N.C.M. Maes, 17 mei 1999

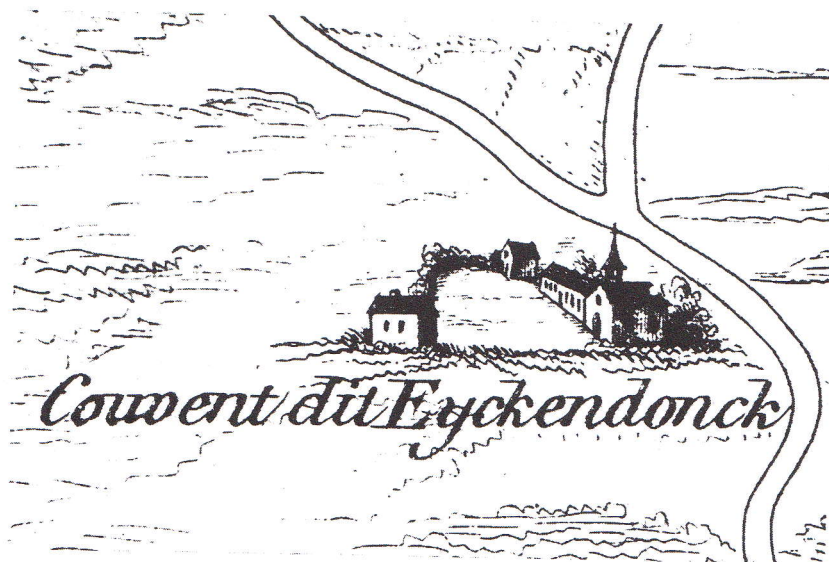
1. huidige ligging van de lindegroep

2. locatie in 1895

3. locatie ca. 1840

Couvent dit Eyckendonck

Ruïne van de kloosterkerk in 1654

4. oude prenten van het klooster op Den Eikendonk

**overzicht lindegroep
duidelijk is het verschil in bladuitloop te zien**

5. overzicht lindegroep

detail oostelijke linde, binnenzijde

detail oostelijke linde, buitenzijde

detail westelijke linde